

PÉTER CSABA
A ZENEI NEVELÉS FONTOSSÁGA ÉS HATÁSAI -
TEHETSÉGMODELLEK
Kutatási szemináriumi dolgozat

Tartalom

Absztrakt.....	1
Abstract.....	1
Bevezetés.....	2
1. A zenei nevelés fontossága.....	5
2. A zeneoktatás transzferhatásai.....	4
3. A zenei tehetség fogalma.....	5
4. Tehetségmodellek.....	6
5. Empirikus vizsgálat a zenéről való hozzáállásról általános és középiskolásoknál.....	8
Összegzés.....	11
Irodalomjegyzék.....	12

Absztrakt

Dolgozatunkban a zenei nevelés fontosságát taglaljuk. Pozitív hatások mélyreható feltárása volt a cél, nem titkoltan későbbi kutatásunkat elméleti szempontból megalapozva. Áttekintjük, hogy mely területeken figyelhető meg a zenetanulásnak jótékony transzferhatásai. Elindulva onnan, hogy honnan kezdődik a zenei nevelés és hová juthat el az, aki a zenei pályát választja. Megfigyelhető konkrét területek, amelyekre bizonyítottan hatást gyakorol a zene, de olyan kutatások is, amelyek a zeneoktatás fontosságát maguktól az oktatásban részt vevő növendékek véleménye alapján határozza meg. Ismertetjük a zenei tehetség fogalmát és bemutatjuk az úgynevezett tehetségmodelleket, amik képet adnak arról, milyen háttértényezők szükségesek ahhoz, hogy tehetségről beszélhessünk. A dolgozat szerves része egy zenéhez való hozzáállást vizsgáló kutatás

bemutatása. Érdekes eredmények figyelhető meg a zenével aktívan nem foglalkozók zenével kapcsolatos nézőpontjában.

Kulcsfogalmak: zenei nevelés, transzferhatás, zenei tehetség, tehetség, tehetségmodellek

Abstract

In this study we discuss the importance of music education. Positive effects in-depth exploration was the objective, not hide subsequent research theoretical perspective established. We will review which areas can be observed in music teaching are beneficial transfer effects. Starting from where the music education begins and where to go, who chooses the music field. There are specific areas that have been shown to have an effect on music, but also research that determines the importance of music education in the opinion of students who are involved in education. We describe the concept of musical talent and present the so-called talent models that give an idea of what background factors are needed to talk about talent. An integral part of the study is to present a research on attitudes to music. Interesting results can be observed in the viewpoint of the musicians who are not actively engaged in music.

Keywords: music education, transfer effect, musical talent, talent, talent models

Bevezetés

Egy zeneoktatással kapcsolatos kutatás elengedhetetlen velejárója, hogy mielőtt bármilyen vizsgálatba is kezdünk, térjünk ki a zeneoktatás fontosságára és hatására. Ehhez meg kell vizsgálnunk egy kissé mélyebbre nyúlva, hogy milyen eddig ismert hatásokat ismerünk. Ezek a hatások több területre sorolhatók. Kodály Zoltán neve mindenki felmerül, ha ilyen témát olvas. Ugyan olyan fontosnak jelölte meg a zenei nevelést, mint bármilyen más tudományágat. Itt nem arra kell gondolnunk, hogy mindenkit magas szintű zenei tudás elsajátítására akart rávenni, hanem hogy az alpműveltségünk részeként az iskolai ének-zene oktatás is kapjon egy lényegi szerepet a gyermekek nevelésében. Kidolgozott egy koncepciót, amit tévesen szoktak módszernek nevezni. Kodálynak csak elméleti szinten sikerült ezt kidolgoznia. Ennek gyakorlatba való átültetését Ádám Jenő végezte, aki egykori tanítványa volt. Így értelemszerűen módszeresen ő vezette ezt be az oktatásba.

Másik fontos kérdés, hogy ha egy kissé előre tekintünk, és azokat vizsgáljuk, akik már legalább alapfokon, de zenét tanulnak. Itt szeretnénk kitérni a zenei tehetség fogalmára. Az úgynevezett tehetségmodellek képet adnak arról, mely tényezők lehetnek azok, amik befolyásolják és elengedhetetlennek mondhatók az úgynevezett tehetség kibontakozásához. Későbbi kutatásunk során ez a tényező jelentősebb szerepet fog betölteni, mivel a zenész növendékek és hallgatók vizsgálatánál kíváncsiak leszünk azokra a tényezőkre, amik arra sarkalták őket, hogy a zenei pálya mellett határozzák el magukat.

1. A zenei nevelés fontossága

A zenei nevelés fontosságával Magyarországon többen is foglalkoztak már. „Tam turpe est nescire Musicam quam Literas” azaz magyarra fordítva: “Nem csak az írástudatlan, aki nem tud betűt olvasni, hanem az is, aki nem tud zenét olvasni.” (Szőnyi, 1982). Hazánkban ennek az egyik legnagyobb úttörője Kodály Zoltán volt. Kidolgozott koncepciója szerves részét képezi a hazai zeneoktatásunknak. Sok vita van afelől, hogy ez most módszer vagy koncepció. Ha azt a tényt vizsgáljuk, hogy Kodály a megalkotott zenepedagógiai elveit csak elméletben alkotta meg és bele vesszük a magyarázatba azt a tényt, hogy mint módszert egykori zeneszerzés szakos növendéke Ádám Jenő vezette be a köztudatba, ebben az esetben a koncepció a megfelelő fogalom. Ezen koncepció kidolgozásában nagy szerepet játszottak Kodály külföldi utazásai. Ezek közül kettő kiemelkedően fontos volt, az egyik a Párizsban tett látogatása a másik pedig az Angliában töltött idő. Utóbbiban tett látogatása során feltűnt neki a magas szintű szakmai felkészültség nem csak a zenével komolyan foglalkozók esetében, hanem az amatőr kórusoknál is. Ezeket a szerzett tapasztalatokat akarta megvalósítani hazánk zenei oktatásában. Az elvek megvalósítása legfőképpen ének-zenei általános iskolákban történt (Szőnyi, 1982). Az iskolai ének-zene tanítás színvonalát kívánta javítani. Erre megfogalmazott 13 pontot, amik a következők voltak:

- Ahogyan a zene a görögöknél is központi szerepet töltött be a nevelésben, így nálunk is így kell lennie.
- A zenei műveltséget akadályozza a zenei analfabétizmus és ez a fő oka annak, hogy kevesen járnak hangversenyekre.

- Fontos, hogy rendbe kell tenni a tanítóképzőkben a zeneoktatást.
- A rossz zene elől már kiskorban védeni kell a gyermeket, mert felnőtt korban már késő.
- Az iskola feladata a zenei élmény megadása.
- A mindennapos éneklés a torna mellett fejleszti a gyermek lelkét.
- Fontos az énekkari élet. Ez fejleszti a fegyelmezettséget és nemesebb embert nevel.
- 15 éves kor alatt szerzi a gyermek a döntő zenei élményeket, ekkor fogékonyabb.
- Csak a legjobb és legértékesebb anyagot szabad a gyerekeknek tanítani.
- Csak akkor tanuljon idegen zenét a gyerek, ha a magyar népzene már elsajátításra került.
- Mindenki számára a legkönnyebben hozzáférhető hangszer az énekhang.
- Karénekléshez külföldi műveket használjunk.
- A tanítás kiépítése állami feladat (Szőnyi, 1987)

2. A zeneoktatás transzferhatásai

Mielőtt megnéznénk milyen hatással is van a zeneoktatás a zenét tanulókra, előtte érdemes megmagyaráznunk magát a szót, hogy transzferhatás. Maga a fogalom azt jelenti, hogy a megszerzett tudást más helyzetben, más környezetben is tudjuk alkalmazni. A zene hatása mint, később kimutatható a bemutatott empirikus vizsgálatban, hatással van a gyerekek jegyeinek javulására. Az iskolán kívüli tevékenységek hozzájárulnak egy megfelelő időbeosztás kialakításához. A zenetanulás segíti a társas életbe történő beilleszkedést. Növeli az elköteleződést az iskola és a munka iránt (Szűcs, 2017). A zenének jótékony gyógyító hatásai is megfigyelhetők. Ilyen célra létrejött tudományág a zeneterápia. Nagyon fontos stresszoldó szerepe is megfigyelhető a zenének. A zenével foglalkozók a különböző területeken

elvégzett feladatokban is jobban teljesítenek, mint a zenét nem tanuló társaik (Kokas, 1972). A zenei képességek és az olvasás elsajátításának kapcsolatát Janurik Márta vizsgálta 2008-ban. Ebből kiderült, hogy a zenei képességek trenírozása hozzájárul az olvasás elsajátításának sikerességéhez is. Egy magyar zenepedagógus Kovács Sándor felismerte azt, hogy a zenetanulás folyamatosan tréning alatt tartja a képességeket, amik más területen való sikereink feltételei is. Azt vallotta, hogy a zene a leghatásosabb eszköze a szellem és a jellem fejlődésének. Fejleszti az önuralmat az ügyességet, akaratot, kitartást, emlékezetet és a figyelmet. Megtanít egy irány helyett több irányba figyelni. Hatással van az íráskészség javulásában is. Ez talán azzal magyarázható, hogy a zenei órákon a ritmusképletek írása is elősegíti ezt a fejlődést. A zeneoktatás a matematikai képességek fejlődésére is hatást gyakorol. Ez a logikai gondolkodással magyarázható, mivel ez a terület nagyfokú odafigyelést igényel (Karres, 1981).

Vizsgált terület volt, a lemorzsolódás. A zenei képzésben lévőknel jóval kisebb mértékben figyelhető meg a lemorzsolódás, mint más területen tanuló társaiknál. Ez arra vezethető vissza, hogy a zenei képzésben lévők kitartása és akarata jóval magasabb, mint másoké így kisebb mértékben hagyják el ezt a területet (Szűcs és Váradi, 2018). Itt viszont kitérnénk egy olyan jelenségre, amely viszont egy problémára hívja fel a figyelmet, amit később a bemutatott empirikus vizsgálat is igazol majd. A lemorzsolódás mértéke a zenét szakmájuknak választók körében kicsi ugyan, de a zenei pályára orientálódók száma évről évre csökken. Későbbi kutatásomban szeretnék képet kapni arról, hogy a zeneművészeti tanulmányokat folytató növendékek, hallgatók milyen okból választották a zenei pályát.

3. Zenei tehetség fogalma

A tehetség megfogalmazása mai napig vitatott kérdés. Talán általánosan úgy fogalmazhatunk, hogy több képesség színvonala. Itt a képességet két irányba ágaztathatjuk el, motivációra és kreativitásra.

Magán a zenei tehetségen több faktor összességét értjük. Ilyen faktorok például az éneklési és hangszeres képességek, motiváció, attitűdök, érdeklődés, érzelmi és zenei tapasztalatok. A zenei tehetség már köztudott, hogy kisgyermekkorban megmutatkozik.

4. Tehetségmodellek

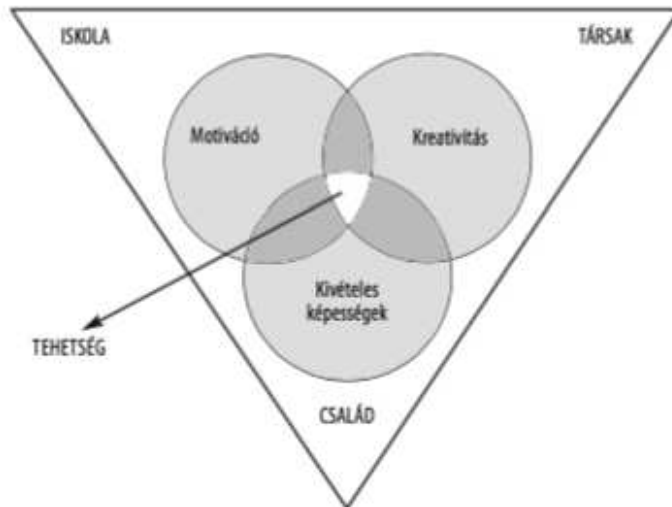
A tehetségmodellek nagyban hozzájárultak a tehetség fogalmának megértéséhez. Az egyik legjelentősebb képviselője ennek a témának Joseph Renzulli volt. Létrehozott egy háromkörös tehetségkonceptiót. Arra a megállapításra jutott, hogy a tehetséget nem egyetlen kritérium határozza meg. 3 az embereket jellemző tulajdonságra osztotta elméletét.

- átlagon felüli képesség
- feladat iránti elkötelezettség
- kreativitás

Renzulli szerint, ha ezek közül csak egy vagy kettő van egyszerre jelen az nem jelenti azt, hogy tehetséges valaki. Mind a 3 komponensnek egyszerre jelen kell lenni. Ebből adódik, hogy az intelligencia önmagában még nem ad okot arra, hogy valaki tehetségesnek legyen nevezhető. Ezt mutatja az első ábra.

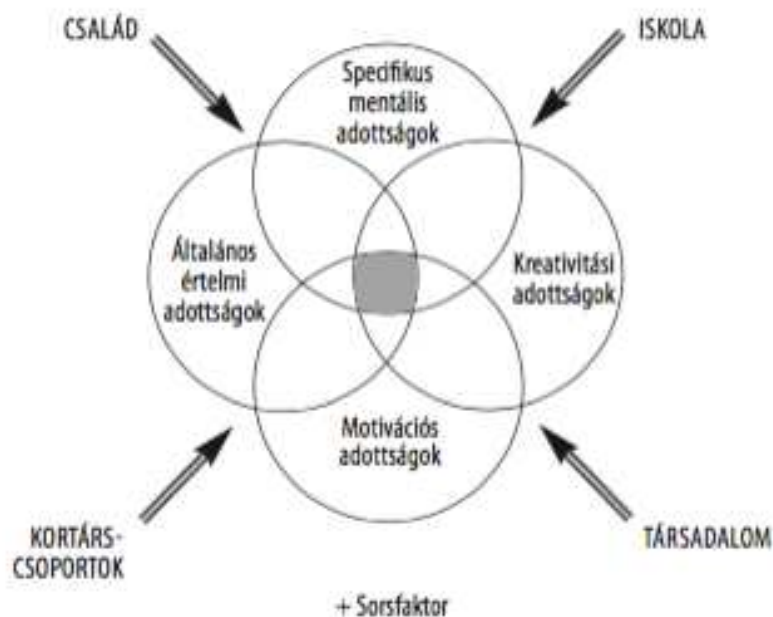
1. ábra Renzulli 3 körös tehetségkonceptiója

2. ábra Mönks többtényezős tehetségmodellje

Későbbiekben Franz Mönks a Renzulli féle modellt kiegészítette és elnevezte többtényezős tehetségmodellnek. Véleménye szerint 3 jegy együttes fennállása alkotja a tehetséget. Ezek a motiváció, kreativitás és kivételes képességek. Ezen felül szükség van még támogató környezetre. Ilyen például a család, társak és az iskola. Így a 3 faktorból 6 faktor lett. Mönks azt vallotta, hogy ezek nélkül a tényezők nélkül nem beszélhetünk tehetségről.

A 3. tehetségmodell kidolgozója egy magyar kutató volt, méghozzá Czeizel Endre 1997-ben. Az ő modelljének a neve a $2 \times 4 + 1$ faktoros modell. Az alap kiindulási pont itt is a Renzulli féle modell, azonban Czeizel bizonyos tényezőket különválaszt. Azonban ő is fontosnak tartja a motivációt és a kreativitást. A bővítéseinek egyik legjelentősebb újítása, hogy megemlíti a modelljében az úgynevezett sorsfaktort. Ez azt jelenti, hogy az alaptényezőkön kívül jelen van a sors is mint tényező. Meglehet, hogy minden szükséges háttér megvan a tehetséghez, de épp a sors az, ami ezt akadályozza (Turmezeyné, 2010).

3.

ábra

Czeizel 2x4+1 faktoros modellje

5. Empirikus vizsgálat a zenéhez való hozzáállásról általános és középiskolásoknál

A bemutatni kívánt tanulmány 2009-ben lett publikálva, és arra kereste a választ, hogyan viszonyulnak az általános és középiskolás tanulók a klasszikus zenéhez. Maga a vizsgálat 2007. december hónapjában. 230 általános iskolai és középiskolai gyermek vett részt ebben a kutatásban. Ebből a létszámból 84 volt a fiú és 146 a lány. Általános iskolások száma ebből a keretből 93 fő volt középiskolások pedig 137 fő. Kivételesen minden egyes kérdőív ellenőrzött körülmények között osztályfőnöki óra keretein belül lettek kitöltve.

A kutatás kérdései a következők voltak a zenehallgatás gyakoriságának felmérésére:

- Milyen gyakorisággal hallgatnak klasszikus zenét a megkérdezettek?
- Ha rádióban véletlenül klasszikus zene megy, akkor mit tesz a gyermek?

A vizsgálat eredményei

Zenehallgatási szempontból a vizsgálat a várt eredményeket mutatta. A megkérdezett diákok 54%-a úgy nyilatkozott, hogy ritkán hallgat komolyzenét. 26% azt a választ adta, hogy egyáltalán nem hallgat semmiféle komolyzenét. Ez a teljes felvett minta 80%-a. Azok a tanulók, akik gyakrabban hallgatnak zenét a teljes minta 20%-át képviselték és ebből az értékből mindössze 5 olyan tanuló volt, aki minden nap.

A klasszikus zene hallgatásának megoszlása (%)

	Soha	Nagyon ritkán	Havonta	Hetente	Naponta
Általános iskola	34	44	8	11	13
Középiskola	21	60	11	7	2

4. ábra (saját szerk.) Janurik, 2009 alapján

A második kérdéssel kapcsolatos válaszok még többet árulnak el a zenehallgatási szokásokról. A tanulók 34%-a azt válaszolta, hogy azonnal műsort vált, ha klasszikus zenét hall. Volt 4 olyan osztály az adatokat figyelembe véve, akiknél megfigyelhető volt az, hogy 80% fölötti azoknak a száma, akik egyáltalán semmilyen formában sem hallgatnak meg klasszikus zenét. Egy kiugróan magasabb eredmény figyelhető meg. Ez egy 9. osztálynál jelentkezett. Itt a megkérdezettek 95%-a nem hallgat komolyzenét. Ebben az osztályban a tanulók 58%-a még a véletlenül meghallott klasszikus zene helyett is azonnal másik műsort keres. Találunk azonban másik olyan osztályt is, ahol a tanulóknak csaknem a fele, 48%-a utasítja el teljes mértékben a klasszikus zenét.

A 9 megvizsgált osztályból 7 olyan volt, ahol több mint 50% azoknak az aránya, akik ritkán hallgatnak zenét.

A zenehallgatás gyakoriságát, ha korosztályok szerint nézzük meg ezek alapján az eredmények alapján, akkor arra a következtetésre jutunk, hogy a "ritkán" és a "soha" választ adók aránya körülbelül megegyezik. A középiskolások nagyobb arányban hallgatnak komolyzenét. A véletlenül hallott zenére való reakció viszont korosztályoktól függetlenül hasonló eredményt mutat.

A véletlenül hallott zene fogadtatása (%)

	Azonnal másik műsort keres	Kicsit belehallgat	Végighallgatja
Általános iskola	34	55	11
Középiskola	33	56	11

5. ábra (saját szerk.) Janurik, 2009 alapján

Összességében az az eredmény született, hogy a megkérdezett diákok 80%-a egyáltalán nem hallgat komolyzenét, vagy csak nagyon ritkán és volt 34%, akik teljes mértékben elutasítják ezt a fajta zenei műfajt. Ez azt jelenti, hogy semmilyen módon nem hajlandóak még rövid ideig sem hallgatni.

Ezen vizsgálaton belül egy másik eredmény is született. A vizsgált mintában, voltak zenét iskolán kívül tanuló és nem tanuló gyerekek. Ezek alapján megfigyelhető, hogy a zenét tanuló gyerekek tanulmányi átlageredményei jobbak. Ezáltal kijelenthető, hogy azok a gyerekek, akiknek jobb az átlaga szívesebben fordítanak időt a zenetanulásra. Ez az iskolán kívüli elfoglaltság pedig nem befolyásolja az eredményeiket.

	Átlag	Szórás	p	t-próba	p
Tanult zenét	4,44	0,65			
Nem tanult zenét	4,21	0,68	n.s.	2,63	0,01

6. ábra (saját szerk.) Janurik 2009, alapján

A zenét tanult és a zenét nem tanult gyerekek tanulmányiátlag- és szórásértékei és szignifikanciaszintje

A következő ábrán megfigyelhető, hogy minél több időt tölt valaki hangszer tanulással, akkor az hatással van a tanulmányi átlag változására. Azoknak a tanulóknak a tanulmányi eredményei, akik csak rövid ideig, konkrétan 1-3 évet töltenek hangszer tanulással, azoknak az értékei nem sokkal térnek el azokétól, akik nem tanultak életük során iskolán kívüli

zeneoktatásban. 4 év tanulás után viszont már lényegesebb különbség figyelhető meg az átlagban. Az egyes csoportok közötti különbségek a varianciaanalízis alapján szignifikánsak. Az eredmények teljes mértékben a hangszertanulás készség és képességfejlesztő hatását támasztják alá. Itt magyarázat lehet az is, hogy a jobb képességű gyerekek nagyobb érdeklődéssel állnak a zene felé és a munkához való kitartásuk is jóval magasabb.

Évek száma	n	Átlag	Szórás	F	p
0	137	4,22	0,68		
1-3	42	4,24	0,67		
4-6	35	4,53	0,62		
7-9	15	4,87	0,35	6,053	0,00

7. ábra (saját szerk.) Janurik, 2009 alapján

A zenetanulás éveinek száma és a tanulmányi átlagok, a varianciaanalízis F-próbájának értéke és szignifikanciaszintje

Ez az empirikus vizsgálat a későbbi kutatásunk egyik alapkérdéséhez fog majd kapcsolódni. Szeretnénk megtudni majd, hogy milyen tényezők befolyásolták azokat a középiskolás gyerekeket, akik tanulmányaik folytatásaként zenei irányba mozdultak el.

Összegzés

Dolgozatunkban bemutattuk a zenei nevelés fontosságát felhívva a figyelmet arra, hogy a zeneoktatás mai napig egy fontos ágazat. Nem elhanyagolható. Eredményeinek jótékony hatásai megfigyelhetők minden életterületen. Negatív hatásai nincsenek. Számtalan területet felsoroltunk, amin belül megfigyelhető a zenét tanulók magasabb eredményei. Körbejártuk külföldi és magyar kutatók hogyan vélekednek az általánosan vett tehetség fogalmáról és hogy mi szükséges ahhoz, hogy tehetségről beszélhessünk. A bemutatott empirikus kutatás egyfelől képet adott arról, hogy a zene jótékony hatással van a tanulmányokra, de bemutatott egy

olyan mai napig érezhető negatív tény is, hogy a mai gyerekek egyre kevésbé érdeklődnek a klasszikus zene iránt. Ez megalapozhatja azt, amit napjainkban is tapasztalunk a magyar zeneoktatáson belül a csökkenő gyerekszámban. Feltételezhető, hogy a klasszikus zenéhez való hozzáállás az elmúlt évek során nem változott. Későbbi kutatásunk során zeneművészeti szakgimnáziumi és egyetemi hallgatókat fogunk vizsgálni, méghozzá pályaorientációs motivációjukkal kapcsolatban.

Irodalomjegyzék:

Balogh László-Turmezeyné Heller Erika (2009): *Zenei tehetséggondozás és képességfejlesztés*. Kocka Kör Tehetséggondozó Kulturális Egyesület, Debrecen

Erzsébet Szőnyi (1990): *Kodály's principles in practice*. Corvina.

Janurik Márta (2007): *Hogyan viszonyulnak az általános és középiskolás tanulók a klasszikus zenéhez?* Új Pedagógiai Szemle, 2009. 7. sz.

Janurik Márta (2008): *Zenei képességek szerepe az olvasás elsajátításában*. Magyar Pedagógia, 108. évf. 4. szám 289-317.

Karess Magdolna (1981): *Az intenzív zenei nevelés hatása a gyermek személyiségének fejlődésére*. PhD értekezés.

Kokas Klára (1972): *Képességfejlesztés zenei neveléssel*. Zeneműkiadó, Budapest

Puskáné Kiss Judit (2000): *A másodoktatás szerepe a képességek fejlesztésében - különös tekintettel a tehetséggondozásra*. PhD értekezés

Renzulli Joseph (1994): *Schools for Talent Development*. Creative Learning Press, Mansfield Center, CT

Sándor Frigyes (1964): *A zenei nevelés Magyarországon*. Zeneműkiadó, Budapest

Szőnyi Erzsébet (1982): *Kodály Zoltán zenepedagógia elvei és munkássága*. Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Országos Központja, Budapest

Szőnyi Erzsébet (1987): *Kodály Zoltán nevelési eszméi*. Tankönyvkiadó, Budapest

Szőnyi Erzsébet (1988): *Zenei nevelési irányzatok a XX. században*. Tankönyvkiadó, Budapest

Szűcs Tímea (2017): *A zenetanulás társadalmi hatásai. Sokszínű zenepedagógia-tanulmányok a zeneoktatás szerepéről, módszereiről és társadalmi hatásairól*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó

Szűcs Tímea- Váradi Judit (2018): *Perzisztencia a zeneművészeti felsőoktatásban - A zeneművészeti képzés megtartó erejének vizsgálata*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó

Takács Viola (2001): *Tantárgyi attitűdök struktúrája*. Magyar Pedagógia, 101/3, 301-318.

Turmezeyné Heller Erika (2010): *A zenei tehetség felismerése és fejlesztése*. Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége.

Turmezeyné Heller Erika (2012): *A zenei tehetség azonosításának rendszere, módszerei*. Parlando 54 (2).

Péter Csaba Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar Humán Tudományok Doktori Iskola Nevelés- és Művelődéstudományi Doktori Program PhD-hallgató, I. évfolyam. Kurzusvezető: Prof. r. Pusztai Gabriella